

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до практичних занять
з навчальної дисципліни**

"АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ"

**для студентів напряму підготовки
6.030509 "Облік і аудит"
денної форми навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри економічного аналізу.
Протокол № 6 від 06.12.2013 р.

Укладачі: Сапрун Г. Г.
Чечетова-Терашвілі Т. М.

М54 Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни "Аналіз господарської діяльності" для студентів напряму підготовки 6.030509 "Облік і аудит" денної форми навчання / укл. Г. Г. Сапрун, Т. М. Чечетова-Терашвілі. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 48 с. (Укр. мов.)

Визначено обсяг знань, які повинен практично опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця. Подано конкретний зміст практичної частини навчальної дисципліни, засоби і форми поточного та підсумкового контролю практичних знань студентів.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030509 "Облік і аудит".

Вступ

В умовах ринкової економіки передбачається підвищення ролі аналізу господарської діяльності як функції управління. Здійснення управління зумовлює необхідність мати достовірну, своєчасну економічну інформацію про господарську діяльність і передбачає глибоке вивчення, підготовку і прийняття оптимальних управлінських рішень. При підготовці таких рішень аналіз відіграє основну роль і є важливим засобом їх обґрунтування. Тому вдосконалення системи, методів і форм аналізу господарської діяльності на підприємствах є однією із важливих умов поліпшення управління виробництвом у цілому. Елементом навчального процесу, який підвищує якість підготовки спеціалістів, є практичні завдання. Ці види робіт є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом, засвоєння знань та навичок.

Метою методичних рекомендацій є допомога студентам денної форми навчання напряму підготовки "Облік і аудит" у організації своєї практичної роботи з навчальної дисципліни "Аналіз господарської діяльності".

Навчальна дисципліна "Аналіз господарської діяльності" вивчається на базі таких дисциплін, як "Економічна теорія", "Бухгалтерський облік", "Статистика" та ін. Доцільно використовувати навчально-методичні розробки, наочне приладдя, технічні засоби навчання, підручники, навчальні посібники й іншу спеціальну літературу з питань аналізу. Вивчивши навчальну дисципліну, студент повинен засвоїти відповідні компетентності (табл. 1).

Тематичний план навчальної дисципліни складається з двох модулів, кожний з яких об'єднує у собі окремий самостійний блок що логічно пов'язує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками.

Виконання практичних робіт закріплює теоретичні знання з навчальної дисципліни та формує у майбутніх фахівців особисту ініціативу, компетентність, творчий підхід, самостійність у прийнятті рішень.

**Опис компетентностей, яких набуває та здатен продемонструвати бакалавр
після опанування навчальної дисципліни**

Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
<p>Основних способів і прийомів аналізу господарської діяльності; інформаційної бази й особливостей організації аналізу господарської діяльності; методики аналізу фінансового стану підприємства; методики аналізу прибутку і рентабельності; методики аналізу виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг) з урахуванням попиту і пропозиції ринку; методики аналізу виробничих ресурсів підприємства: трудових, матеріальних і основних засобів, а також організаційно-технічного рівня виробництва; методики аналізу собівартості продукції, що випускається, прибутку і рентабельності</p>	<p>Працювати з джерелами економічної інформації для загальної оцінки стану аналізованого підприємства, динаміки його розвитку; використовувати дедуктивний та індуктивний методи дослідження економічних явищ; розрізняти причини і наслідок економічних процесів на підприємстві; здобувати навички розкладання узагальнюючих показників на частки; обчислювати економічні показники і користуватися ними при оцінці діяльності підприємства; визначати відхилення в економічних показниках і встановлювати їхні причини; виявляти фактори, що впливають на формування економічних показників і взаємозв'язок між ними; узагальнювати резерви поліпшення економічних показників роботи підприємства; робити економічно грамотні висновки; формулювати рекомендації з реалізації виявлених резервів без додаткового залучення трудових, матеріальних і фінансових ресурсів</p>	<p>Надання керівництву підприємства інформації, яка необхідна для прийняття управлінських рішень; участь у розробці заходів щодо реалізації встановлених резервів; участь у підвищенні кваліфікації працівників підприємства, установи, організації в галузі аналітичної роботи</p>	<p>Контроль за діяльністю структурних підрозділів підприємства щодо реалізації резервів підвищення ефективності діяльності підприємства; підготовка пропозицій щодо організації взаємодії керівників підприємства з органами державної влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями</p>

Змістовний модуль 1. Теоретичні основи аналізу господарської діяльності і фінансово-економічний аналіз

Практичне завдання за темою № 1. Предмет, об'єкт і завдання аналізу господарчої діяльності

Практичне завдання 1

Визначити роль і значення аналізу господарчої діяльності в сучасних умовах розвитку економіки України.

Розкрити сутність терміна "аналіз" стосовно економічних явищ і процесів.

Проаналізувати точки зору різних економістів щодо визначення предмета і об'єкта аналізу господарчої діяльності.

Розглянути особливості використання оцінювально-аналітичної системи управління підприємством на основі інтеграції функцій оцінки та аналізу.

Сформулювати основні принципи аналізу господарчої діяльності.

Практичне завдання 2

Сформулювати систему показників, ураховуючи всі вимоги до її формування, для проведення аналізу та оцінки:

стану, динаміки та ефективності використання основних засобів;

стану, динаміки та ефективності використання нематеріальних активів;

стану, динаміки та ефективності використання оборотних активів;

ефективності використання фінансових ресурсів підприємства;

ефективності використання та своєчасності залучення довгострокових та поточних зобов'язань;

стану, динаміки та ефективності використання трудових ресурсів.

Методичні рекомендації до виконання

Система показників для проведення фундаментальних аналітичних досліджень повинна враховувати такі вимоги до їх формування:

у систему повинні входити декілька окремих (частинних) показників і один узагальнюючий, залежний від частинних;

загальнотеоретична інтерпретація, взаємозв'язок і цілеспрямованість як окремих показників, їх груп, так і всієї системи в цілому;

для системи повинна бути характерною інтегрованість, що дозволяє застосовувати її при програмно-цільовому керуванні економікою й будувати "дерево" цілей економічного й соціального розвитку підприємства;

можливість регуляції значень величини показників залежить від рівня використання ресурсів і ефективності результату;

наявність достатньої кількості показників для оцінки окремих аспектів роботи підприємств і їх підрозділів;

усі показники в системі повинні бути реальними і динамічними;

можливість одержання прогнозу про спрямованість динаміки показників;

показники повинні бути значущими (найбільш важливими для певного елемента дослідження);

у системі показників, використовуваних в економічному аналізі, повинні переважати показники, що характеризують ступінь використання економічного потенціалу підприємства.

Практичне завдання 3

Навести приклади резервів, факторів та показників, які використовуються при проведенні аналізу господарської діяльності.

Виявити відмінності та загальні риси, притаманні перерахованим категоріям.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Фактори – це причини, параметри, які впливають, діють на економічний процес і результат цього процесу.

Показник – це вихідна складова процесу або об'єкта, який досліджується.

Резерви – невикористані можливості підприємства.

Практичне завдання за темою № 2. Метод і методичні прийоми аналізу господарчої діяльності

Практичне завдання 1

Визначити результативний показник та кількісний вплив факторів на нього за допомогою способу ланцюгових підстановок, якщо відомі такі вихідні дані (табл. 2).

Таблиця 2

Дані підприємства

Показник	Одиниця вимірювання	Базисний період	Звітний період
Чисельність працівників	Осіб	330	328
Середньорічний виробіток одного працівника	грн	Визначити	Визначити

Обсяг річного випуску товарної продукції (в тис. грн) приймається:
на базовому рівні – як величина 1 234 та дві цифри, що співпадають з номером прізвища студента в списку академічної групи;
на звітному рівні – як величина базового рівня, збільшена на відсоток, що співпадає з номером студента в списку академічної групи.
Зробити висновки за результатами проведеного аналізу.

Практичне завдання 2

Визначити результативний показник та кількісний вплив факторів на нього за допомогою способу абсолютних різниць, якщо відомі такі вихідні дані (табл. 3).

Таблиця 3

Дані підприємства

Показник	Одиниця вимірювання	Базисний період	Звітний період
Кількість робочих днів, відпрацьованих одним робітником за рік (при однозмінному режимі роботи)	Дні	237	221
Середня тривалість робочого дня	Години	7,6	7,8
Чисельність працівників	Осіб	330	328
Середньогодинний виробіток одного працівника	грн	Визначити	Визначити

Обсяг річного випуску товарної продукції (в тис. грн) приймається:
на базовому рівні – як величина 1 234 та дві цифри, що співпадають з номером прізвища студента в списку академічної групи;
на звітному рівні – як величина базового рівня, збільшена на відсоток, що співпадає з номером студента в списку академічної групи.
Зробити висновки за результатами проведеного аналізу.

Практичне завдання 3

Визначити матеріаловіддачу в базисному та звітному періодах.

Визначити результативний показник та кількісний вплив факторів на нього за допомогою способів ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, якщо відомі такі вихідні дані (табл. 4). Отримані в процесі розрахунків результати необхідно порівняти з використанням горизонтального порівняльного аналізу.

Таблиця 4

Дані підприємства

Показник	Одиниця вимірювання	Базисний період	Звітний період
Матеріальні операційні витрати	тис. грн	398	458
Випуск продукції	тис. грн	Визначити	Визначити

Обсяг річного випуску товарної продукції (в тис. грн) приймається:
на базовому рівні – як величина 1 234 та дві цифри, що співпадають з номером прізвища студента в списку академічної групи;
на звітному рівні – як величина базового рівня, збільшена на відсоток, що співпадає з номером студента в списку академічної групи.
Зробити висновки за результатами проведеного аналізу.

Практичне завдання 4

Визначити фондівіддачу в базисному та звітному періодах.

Визначити результативний показник та кількісний вплив факторів на нього за допомогою способів ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, якщо відомі такі вихідні дані (табл. 5).

Таблиця 5

Дані підприємства

Показник	Одиниця вимірювання	Базисний період	Звітний період
Середньорічна вартість основних фондів	млн грн	4,1	4,19
Випуск продукції	тис. грн	Визначити	Визначити

Обсяг річного випуску товарної продукції (в тис. грн) приймається:
на базовому рівні – як величина 1 234 та дві цифри, що співпадають з номером прізвища студента в списку академічної групи;
на звітному рівні – як величина базового рівня, збільшена на відсоток, що співпадає з номером студента в списку академічної групи.
Зробити висновки за результатами проведеного аналізу.

Практичне завдання за темою № 2. Методи і методичні прийоми аналізу господарської діяльності

Практичне завдання 1

Провести аналітичне дослідження зміни економічних показників роботи підприємства під впливом різних чинників та встановити причини таких змін.

Вихідні дані

1. Базовий обсяг товарної продукції підприємства – 10 млн грн за рік, звітний обсяг приймається більшим від базового на відсоток, що співпадає з номером студента в списку академічної групи.

2. Залишки нереалізованої продукції на підприємстві становлять: на початок базового року 5 %, на кінець 4 %; на початок звітнього року 4 %, на кінець 3 % від обсягу товарної продукції за відповідний рік.

3. Чистий дохід від реалізації – приймається на 20 % менше обсягу реалізованої продукції як у базовому, так і у звітному році.

4. Собівартість реалізованої продукції за рік приймається на базовому рівні 7,8 млн грн (табл. 6), на звітному – як величина базового рівня збільшена на відсоток, величина якого співпадає з номером студента в списку академічної групи.

5. Кількість робітників на підприємстві у базовому році 400 осіб, у звітному році – на 14 % більше.

6. Інші кількісні показники базового та звітнього років надано в табл. 6.

Таблиця 6

Дані підприємства

Назва показників	Одиниця виміру	Базовий рівень	Звітний рівень
1	2	3	4
Кількість робочих днів, відпрацьованих робітником за рік (при однозмінному режимі роботи)	дні	241	245
Тривалість робочого дня	години	7,6	7,8

Закінчення табл. 6

1	2	3	4
Середньогодинний виробіток одного робітника	грн	визначити	визначити
Обсяг реалізованої продукції	млн грн	визначити	визначити
Середньорічна вартість основних фондів	млн грн	5,0	5,05
Середньомісячний заробіток одного працівника	грн	1 250	1 300
Витрати на оплату праці за рік	млн грн	визначити	визначити
Матеріальні операційні витрати	млн грн	3,3	4,4
Відрахування на соціальні заходи	млн грн	3,1	3,5
Інші операційні витрати	млн грн	0,3	0,5
Загальна собівартість за елементами операційних витрат	млн грн	визначити	визначити
Валюта бухгалтерського балансу підприємства:			
на початок року	млн грн	10,3	10,6
на кінець року	млн грн	10,6	11,2
Усього за розділом 1 (необоротні активи):			
на початок року	млн грн	6,0	6,1
на кінець року	млн грн	6,1	6,2
Усього за розділом 2 (оборотні активи):			
на початок року	млн грн	4,0	4,1
на кінець року	млн грн	4,1	4,2
Усього за розділом 3 (необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття):			
на початок року	млн грн	визначити	визначити
на кінець року	млн грн	визначити	визначити
Усього за розділом 1 (власний капітал):			
на початок року	млн грн	5,0	5,1
на кінець року	млн грн	5,1	5,3
Усього за розділом 2 (довгострокові зобов'язання і забезпечення):			
на початок року	млн грн	0,8	0,9
на кінець року	млн грн	0,9	1,0
Усього за розділом 3 (поточні зобов'язання і забезпечення):			
на початок року	млн грн	4,4	4,5
на кінець року	млн грн	4,5	4,7
Усього за розділом 4 (зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття):			
на початок року	млн грн	визначити	визначити
на кінець року	млн грн	визначити	визначити

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань

За вихідними даними студент, застосовуючи традиційні способи і прийоми економічного аналізу (порівняння, балансовий метод, методи елімінування та інші), повинен проаналізувати таке:

1. Вплив на зміну у випуску продукції зміни кількості робітників, числа робочих днів за рік, тривалість робочого дня, середнього динного виробітку одного робітника при порівнянні звітних і базових показників за допомогою методу ланцюгових підставок;

розрахункова формула:

$$ВП=ЧР \times КРД \times ТРД \times ЧВ, \quad (1)$$

де ЧР – чисельність робітників;

КРД – кількість відпрацьованих робочих днів;

ТРД – тривалість робочого дня;

ЧВ – середньочасовий виробіток одного робітника.

2. Вплив на зміну випуску продукції зміни кількості робітників і річної продуктивності одного робітника (яку попередньо треба визначити) за допомогою методу абсолютних різниць;

розрахункова формула:

$$ВП=ЧР \times РВ, \quad (2)$$

де ЧР – чисельність робітників;

ЧВ – середньочасовий виробіток одного робітника;

РВ – річна продуктивність праці одного робітника.

3. Вплив на зміну випуску продукції зміни матеріальних витрат і матеріаловіддачу (яку треба попередньо визначити) за допомогою методу відносних різниць;

розрахункова формула:

$$ВП=МВ \times МД, \quad (3)$$

де МВ – сума матеріальних витрат;

МД – матеріаловіддача.

4. Вплив на зміну випуску продукції зміни середньорічної вартості основних фондів і їх фондівіддачі (яку треба попередньо визначити);
розрахункова формула:

$$ВП=ВФ\times ФД, \quad (4)$$

де ВФ – середньорічна вартість основних фондів;
ФД – фондівіддача.

5. Вплив на зміну обсягу реалізованої продукції зміни обсягу виробництва продукції: залишків нереалізованої продукції на початок і на кінець року за допомогою методу пропорційного розподілу;
розрахункова формула:

$$РП=ЗНП_{пр}+ВП-ЗНП_{кр}, \quad (5)$$

де РП – обсяг реалізованої продукції;
ЗНП_{пр} – залишків нереалізованої продукції на початок року;
ВП – випуск продукції;
ЗНП_{кр} – залишків нереалізованої продукції на кінець року.

6. Вплив на зміну величини фонду заробітної плати працівників підприємства (яку попередньо треба визначити), зміни кількості працюючих середньомісячної зарплати одного працюючого (яку попередньо треба визначити) за допомогою ланцюгових підставок і методу відносних різниць;

розрахункова формула:

$$ФЗП=КП\times ЗП\times 12, \quad (6)$$

де ФЗП – фонд заробітної плати працівників підприємства;
КП – кількість працюючих;
ЗП – середньомісячна заробітна плата.

7. Зміну собівартості за економічними елементами (яку попередньо треба визначити) її структури та динаміку за допомогою вертикального та горизонтального порівняльного аналізу.

При горизонтальному аналізі визначаються абсолютні й відносні відхилення фактичного рівня показників від базового.

При вертикальному аналізі вивчається структура економічних явищ і процесів шляхом визначення питомої ваги окремих частин у загальному цілому.

8. Зміну структури бухгалтерського балансу за допомогою горизонтального та вертикального порівняння аналізу.

9. За підсумками проведених аналітичних досліджень необхідно зробити обґрунтовані висновки та пропозиції щодо поліпшення роботи підприємства з урахуванням використання виявлених резервів та усунення недоліків.

Практичне завдання за темою № 3. Види аналізу та його інформаційне забезпечення

Практичне завдання 1

Визначити, в яких формах звітності та в яких розділах цих форм знаходяться такі дані:

- залишкова вартість основних засобів;
- доходи майбутніх періодів;
- виручка від реалізації продукції, робіт та послуг;
- грошові кошти в національній валюті;
- довгострокові фінансові зобов'язання;
- інші операційні витрати;
- зношеність нематеріальних активів;
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- готова продукція;
- пайовий капітал;
- чистий грошовий потік операційної діяльності;
- забезпечення виплат персоналу;
- операційні матеріальні витрати.

Практичне завдання 2

Охарактеризувати види економічного аналізу, що можуть бути застосовані для:

- оцінки продуктивності праці промислового підприємства;
- оцінки собівартості продукції певного виду;
- комплексної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства;
- оцінки показників забезпеченості та технічного стану основних засобів.

Практичне завдання за темою № 4. Аналіз фінансового стану підприємства

Практичне завдання 1

Оцінити і проаналізувати:

1. Еталонні (базисні, планово-розрахункові) значення підсумків розділів підприємства на підставі використання середніх величин – середні значення підсумкових показників протягом аналізованих періодів часу одного підприємства; середні значення підсумкових показників протягом періодів усіх досліджуваних підприємств (середньогалузеві). Застосування прийому використання абсолютних, відносних і середніх величин.

2. Зміна складу і структури балансу підприємства за допомогою прийому порівнянь (горизонтального, вертикального і трендового порівняльного аналізу) зміни підсумків розділів балансу.

При проведенні горизонтального порівняльного аналізу порівняння фактичних показників роботи підприємства провести з показниками минулих років і з середніми показниками за періодами одного підприємства і за періодами всіх підприємств; порівняти одержувані результати.

Використання трендового аналізу в запропонованому завданні обмежується визначенням темпів зростання ключових показників, тобто його зміна в звітному періоді порівняно з минулими і порівняння одержаних темпів зростання. Застосування прийому порівнянь.

3. Графічно представити тенденції зміни підсумків розділів балансу 5-ти підприємств (наприклад, необоротні активи всіх підприємств на одному графіку); порівняти одержані динамічні тенденції. Застосування графічного прийому.

4. а) частинний вплив зміни необоротних активів, оборотних активів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття на валюту балансу; б) частинний вплив зміни власного капіталу, довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття на валюту балансу.

Аналіз впливу частинних показників на результативний в даному випадку слід проводити за допомогою способу пропорційного розподілу.

При аналізі адитивної моделі $Y = A + B + C$ використовується спосіб пропорційного поділу:

$$\Delta YA = \frac{\Delta Y}{\Delta A + \Delta B + \Delta C} \times \Delta A, \quad (7)$$

$$\Delta YB = \frac{\Delta Y}{\Delta A + \Delta B + \Delta C} \times \Delta B, \quad (8)$$

$$\Delta YC = \frac{\Delta Y}{\Delta A + \Delta B + \Delta C} \times \Delta C, \quad (9)$$

де А, В, С – це відповідно 1, 2, 3 розділи активу балансу;
 Y – валюта балансу підприємства.

Аналогічно слід виконати аналіз впливу всіх розділів пасиву балансу на його валюту.

Здійснити перевірку правильності розрахунків.

Порівняння даних проводити за 2012 рік (звітний) з даними 2011 року і середньогалузевими даними. Застосування прийомів елімінування (абстрагування).

Визначити локальні причини відхилення звітних показників від базисних. Початкові показники – складові розділів балансу – представлені для виявлення таких причин в табл. 7.

Таблиця 7

Дані підприємства

Назва показників	Одиниця виміру	Базовий рівень	Звітний рівень
1	2	3	4
Кількість робочих днів, відпрацьованих робітником за рік (при однозмінному режимі роботи)	дні	241	245
Тривалість робочого дня	години	7,6	7,8
Середнього динний виробіток одного робітника	грн	визнач.	визнач.
Обсяг реалізованої продукції	млн грн	визнач.	визнач.
Середньорічна вартість основних фондів	млн грн	5,0	5,05
Середньомісячний заробіток одного працівника	грн	1250	1300

Закінчення табл. 7

1	2	3	4
Витрати на оплату праці за рік	млн грн	визнач.	визнач.
Матеріальні операційні витрати	млн грн	3,3	4,4
Відрахування на соціальні заходи	млн грн	3,1	3,5
Інші операційні витрати	млн грн	0,3	0,5
Загальна собівартість за елементами операційних витрат	млн грн	визнач.	визнач.
Валюта бухгалтерського балансу підприємства:			
на початок року	млн грн	10,3	10,6
на кінець року	млн грн	10,6	11,2
Усього за розділом 1 (необоротні активи):			
на початок року	млн грн	6,0	6,1
на кінець року	млн грн	6,1	6,2
Усього за розділом 2 (оборотні активи):			
на початок року	млн грн	4,0	4,1
на кінець року	млн грн	4,1	4,2
Усього за розділом 3 (необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття):			
на початок року	млн грн	визнач.	визнач.
на кінець року	млн грн	визнач.	визнач.
Усього за розділом 1 (власний капітал):			
на початок року	млн грн	5,0	5,1
на кінець року	млн грн	5,1	5,3
Усього за розділом 2 (довгострокові зобов'язання і забезпечення):			
на початок року	млн грн	0,8	0,9
на кінець року	млн грн	0,9	1,0
Усього за розділом 3 (поточні зобов'язання і забезпечення):			
на початок року	млн грн	4,4	4,5
на кінець року	млн грн	4,5	4,7
Усього за розділом 4 (зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття):			
на початок року	млн грн	визнач.	визнач.
на кінець року	млн грн	визнач.	визнач.

Розрахувати показники фінансового стану підприємств, такі як:

1. Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) розраховується за наступною формулою:

$$K_{\text{АВТ}} = \frac{\Pi_1}{\text{ВБ}}, \quad (10)$$

де Π_1 – власний капітал;

ВБ – валюта балансу.

2. Коефіцієнт фінансової залежності розраховується за такою формулою:

$$K_{\text{ф_зав}} = \frac{\Pi_2 + \Pi_3 + \Pi_4}{\text{ВБ}}, \quad (11)$$

де Π_2 – довгострокові зобов'язання і забезпечення;

Π_3 – поточні зобов'язання і забезпечення;

Π_4 – зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

3. Коефіцієнт фінансового ризику розраховується в такий спосіб:

$$K_{\text{ф_ризик}} = \frac{\Pi_2 + \Pi_3 + \Pi_4}{\Pi_1}. \quad (12)$$

4. Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття):

$$K_{\text{Т_лікв}} = \frac{A_2 + A_3}{\Pi_3 + \Pi_4}, \quad (13)$$

де A_2 – оборотні активи;

A_3 – необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття;

Π_3 – поточні зобов'язання і забезпечення;

Π_4 – зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

5. Коефіцієнт швидкої (термінової) ліквідності:

$$K_{\text{шв_лікв}} = \frac{(A_2 - 3) + A_3}{\Pi_3 + \Pi_4}, \quad (14)$$

де 3 – запаси.

Світова практика визначає, що значення цього коефіцієнта не повинно бути менше ніж 1,0.

6. Коефіцієнт абсолютної ліквідності:

$$K_{\text{абс_лікв}} = \frac{\Gamma E}{\Pi_3 + \Pi_4}, \quad (15)$$

де ΓE – грошові кошти і їх еквіваленти.

При цьому еквіваленти коштів – це короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються в певні суми коштів.

Орієнтоване значення коефіцієнта абсолютної ліквідності не менше 0,2 – 0,25.

7. Коефіцієнт платоспроможності – це коефіцієнт, що становить відношення сум наявних у платіжних засобів до суми термінових платежів на певну дату або період:

$$K_{\text{п}} = \frac{K_{\text{г}}}{З_{\text{пот}}}, \quad (16)$$

де $K_{\text{г}}$ – сума грошових коштів;

$З_{\text{пот}}$ – сума поточних зобов'язань.

8. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами:

$$K_{\text{звк}} = \frac{\Pi_1 - A_1}{A_2 + A_3}. \quad (17)$$

9. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів (МЗ) власними засобами:

$$K_{\text{змз}} = \frac{\Pi_1 - A_1}{\text{МЗ}}. \quad (18)$$

10. Коефіцієнт маневреності, що показує, яка частина власного капіталу перебуває в обороті:

$$K_{\text{ман}} = \frac{\Pi_1 - A_1}{\Pi_1}. \quad (19)$$

11. Індекс постійного активу, що показує долю необоротних активів у власному капіталі:

$$y_{\text{па}} = \frac{A_1}{\Pi_1}. \quad (20)$$

12. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості:

$$K_{\text{дз}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ДЗ}}. \quad (21)$$

13. Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу:

$$K_{\text{об}} = \frac{\text{ЧД}}{\text{ОК}_{\text{ср}}}, \quad (22)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції;

ОК_{ср} – середній розмір оборотного капіталу.

14. Тривалість одного обороту:

$$\Pi_{\text{об}} = \frac{K_{\text{д}}}{K_{\text{об}}}, \quad (23)$$

де $K_{\text{д}}$ – кількість днів в аналізованому періоді.

15. Коефіцієнт закріплення оборотного капіталу:

$$K_3 = \frac{1}{K_{\text{об}}}. \quad (24)$$

16. Сума коштів, що вивільняється за рахунок прискорення оборотності оборотного капіталу (добуток різниці між звітною й базисною тривалістю одного обороту й звітною односторонньою тривалістю одностороннього обсягу реалізації).

Визначити ранг досліджуваного підприємства в галузі на основі проведеного аналізу майнового стану підприємства та аналізу фінансового стану підприємства.

Запропонувати заходи для підвищення ефективності діяльності досліджуваного підприємства.

Вихідні дані з балансу першого, другого та третього підприємств для виконання практичного завдання наведені в табл. 8.

Вихідні дані з балансу четвертого та п'ятого досліджуваних підприємств для виконання практичного завдання наведені в табл. 9.

Вихідні дані балансу першого, другого та третього підприємства

Статті балансу	Підприємство 1		Підприємство 2		Підприємство 3	
	На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4	5	6	7
АКТИВ						
1. Необоротні активи						
1. Незавершені капітальні вкладення	96 506	96 403	815	800	1 184	1 180
2. Основні засоби					113 797	113 684
3. Первісна вартість	986 143	985 245	181 874	181 874	173 314	173 925
4. Знос	545 075	544 077	131 812	131 812	59 517	60 214
5. Довгострокові фінансові інвестиції	17 298	16 287	9 752	9 800	5 777	5 734
6. Інші позаоборотні активи						
7. Всього за розділом 1	558 530	557 402	60 629	60 662	120 758	120 598
2. Оборотні активи						
8. Запаси	32 227	32 332	12 112	12 321	20 659	20 543
9. Гроші та їх еквіваленти	10	23	106	190	13 851	13 917
10. Інші оборотні активи	8 243	81 254	1 856	1 874	1 120	1 132
11. Дебіторська заборгованість			54 753	55 843	70 114	71 035
12. Всього за розділом 2	204 687	278 045	68 827	71 228	105 744	106 627
3. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття						
13. Баланс	763 453	835 677	129 456	131 890	226 502	227 225

Закінчення табл. 8

1	2	3	4	5	6	7
ПАСИВ						
1. Власний капітал						
14. Зареєстрований капітал	100 000	130 000	695	699	208 604	209 014
15. Додатковий капітал			87 705	88 005		
16. Всього за розділом 1	586 372	632 263	88 400	88 704	208 604	209 014
2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення						
17. Всього за розділом 2	11 400	12 024	598	1 128	5 292	5 492
3. Поточні зобов'язання і забезпечення						
18. Поточна кредиторська заборгованість за:						
19. Розрахункам із бюджетом	6 014	6 035	297	297	151	191
20. Розрахункам за страхуванням	4 199	4 288	460	560	334	334
21. Розрахункам з оплати праці	6 834	7 595	39 223	40 723	2 675	2 675
22. Інші поточні зобов'язання	5 175	5 367	478	478		
23. Всього за розділом 3	165 681	191 390	40 458	42 058	12 606	12 719
4. Зобов'язання						
24. Баланс	763 453	835 677	129 456	131 890	226 502	227 225

Вихідні дані балансу четвертого та п'ятого підприємств

Статті балансу	Підприємство 4		Підприємство 5	
	На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4	5
АКТИВ				
1. Необоротні активи				
1. Незавершені капітальні вкладення			250 883	250 767
2. Основні засоби	5 314	5 314	398 292	396 584
3. Первісна вартість	41 511	41 511	2 232 353	2 263 072
4. Знос	36 197	36 197	1 834 061	1 866 488
5. Довгострокові фінансові інвестиції			17 118	17 012
6. Інші поза оборотні активи	410	302		
7. Усього за розділом 1	5 724	5 616	666 293	664 363
2. Оборотні активи				
8. Запаси	25 22	2 435	146 809	146 702
9. Гроші та їх еквіваленти	18	19	2 537	2 592
10. Інші оборотні активи	2 805	2 808	29 094	29 052
11. Дебіторська заборгованість	4 001	4 046	181 163	181 282
12. Всього за розділом 2	9 346	9 301	359 603	359 628
3. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття				
13. Баланс	15 070	14 917	1 025 896	1 023 991

1	2	3	4	5
ПАСИВ				
1. Власний капітал				
14. Зареєстрований капітал	72	70	283 593	282 688
15. Додатковий капітал	10 974	10 923		
16. Всього за розділом 1	11 046	10 993	283 593	282 688
2. Довгострокові зобов'язання та забезпечення				
17. Всього за розділом 2	412	412	387 081	387 081
3. Поточні зобов'язання і забезпечення				
18. Поточна кредиторська заборгованість за:				
19. Товари, роботи, послуги			290 925	290 425
20. Розрахункам із бюджетом	269	269	26 541	26 041
21. Розрахункам за страхуванням	215	215	37 736	37 736
22. Розрахункам з оплати праці				
23. Інші поточні зобов'язання	3 128	3 028	20	20
24. Всього за розділом 3	3 612	3 512	355 222	354 222
4. Зобов'язання				
25. Баланс	15 070	14 917	1 025 896	1 023 991

Практичне завдання за темою № 4. Аналіз фінансового стану підприємства

Практичне завдання 1

На підставі даних табл. 10 проаналізуйте ефективність використання оборотних активів підприємства в результаті зміни їх оборотності у звітному році порівняно з попереднім роком.

Таблиця 10

Вихідні дані

Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн		Середні залишки оборотних активів, тис. грн		Коефіцієнт оборотності оборотних активів, днів		Відхилення оборотності від попереднього року, днів
попередній період	звітний період	попередній період	звітний період	попередній період	звітний період	
11 500	11 800	950	970	визнач.	визнач.	визнач.

Кожен наступний варіант даних збільшується на величину відсотка, яка співпадає з номером студента у списку академічної групи. Для виконання завдання треба спочатку знати коефіцієнт оборотності оборотних активів, одноденний обсяг реалізації, а потім тривалість одного обігу оборотних активів у днях. Відносне вивільнення обігових активів за рахунок прискорення їх оборотності визначається перемноженням одноденної реалізації звітнього року на різницю між тривалістю одного обігу в звітному і попередньому роках. Необхідно також проаналізувати вплив на зміну коефіцієнта оборотності зміни чистого доходу і середніх залишків оборотних активів, застосувавши один із методів елімінування.

Практичне завдання 2

Пов'язати показники фінансової стійкості підприємства, наведені в табл. 11, з їх характеристикою та поставити ліворуч від номера відповідну літеру. Вказати порядок розрахунку наведених показників.

Таблиця 11

Показники підприємства

Показник	Характеристика
1	2
1. Коефіцієнт автономії	А. Розраховується як відношення різниці між величиною власного капіталу і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів до фактичної вартості наявних у підприємства оборотних активів

1	2
2. Маневреність робочого капіталу	Б. Характеризує частку запасів у загальній сумі робочого капіталу
3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	В. Визначається як відношення власного капіталу до залученого
4. Коефіцієнт фінансової стабільності	Г. Визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу, чим більше значення коефіцієнта, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування
5. Коефіцієнт забезпечення власними коштами	Д. Розраховується як відношення вартості робочого капіталу до суми власного капіталу, характеризує ступінь мобільності використання власних коштів підприємством
6. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Е. Розраховується як відношення всієї суми зобов'язань по залучених коштах до суми власного капіталу
7. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	Є. Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань і визначається як відношення довгострокових зобов'язань до суми власного капіталу
8. Коефіцієнт фінансового лівериджу	Ж. Показує частку залученого майна в активах підприємства, характеризує ступінь залежності підприємства від кредиторів

Практичне завдання 3

Пов'язати показники ділової активності підприємства, наведені в табл. 12, з порядком їх розрахунку та проставити ліворуч від номера відповідну літеру. Вказати, яка тенденція зміни показників є позитивною для підприємства.

Таблиця 12

Показники підприємства

Показник	Характеристика
1	2
1. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	А. Показник обернений до показника фондівіддачі, показує суму коштів, яку використало підприємство на формування основних засобів, щоб отримати 1 грн обсягів виробництва
2. Тривалість обороту виробничих запасів	Б. Характеризується кількістю днів, протягом яких виробничі запаси проходять усі стадії одного кругообігу
3. Коефіцієнт оборотності засобів у розрахунках	В. Показує кількість оборотів, що здійснює майно протягом звітного періоду
4. Тривалість обороту засобів у розрахунках	Г. Показує кількість оборотів, яку здійснюють виробничі запаси протягом звітного періоду
5. Тривалість погашення дебіторської заборгованості	Д. Характеризується кількістю днів, протягом яких засоби в розрахунках проходять усі стадії одного кругообігу

1	2
6. Тривалість операційного циклу	Е. Розраховується як відношення середньорічної вартості майна та фактичного обсягу виробництва
7. Фондовіддача	Є. Визначає кількість оборотів засобів у розрахунках протягом звітного періоду
8. Фондомісткість	Ж. Розраховується як відношення заборгованості до суми реалізації за звітний період, поділеної на кількість календарних днів у періоді, вказує строк, за який дебіторська заборгованість покупців перетворюється на грошові кошти
9. Коефіцієнт оборотності майна	З. Розраховується як сума тривалості обороту засобів у розрахунках і тривалості обороту виробничих запасів, характеризує період перетворення виробничих запасів на грошові кошти
10. Тривалість обороту майна	Й. Характеризується кількістю днів, протягом яких майно проходить усі стадії одного кругообігу
11. Коефіцієнт завантаженості майна	І. Показує обсяги виробництва, що отримує підприємство з 1 грн коштів, вкладених в основні засоби

Практичне завдання за темою № 5. Аналіз прибутку і рентабельності

Практичне завдання 1

Здійснити аналіз прибутковості підприємства за даними табл. 13.

Таблиця 13

Аналіз прибутковості підприємства

№ з/п	Показники	За звітний період, тис. грн	За попередній період, тис. грн	Звітний період у відсотках до попереднього періоду
1	Чистий дохід від реалізації продукції	6 500	6 400	Визначити
2	Собівартість реалізованої продукції	5 600	5 550	Визначити
3	Валовий прибуток (ряд. 1 – ряд. 2)	Визначити	Визначити	Визначити
4	Адміністративні витрати	90	85	Визначити
5	Витрати на збут	110	90	Визначити
6	Фінансовий результат від операційної діяльності (ряд. 3 – ряд. 4 – ряд. 5)	Визначити	Визначити	Визначити
7	Інші фінансові доходи	45	30	Визначити
8	Фінансовий результат діяльності до оподаткування (ряд. 6 – ряд. 7)	Визначити	Визначити	Визначити
9	Податок на прибуток	223	211	Визначити
10	Сукупний дохід (ряд. 8 – ряд. 9)	Визначити	Визначити	Визначити

Практичне завдання 2

На підставі даних табл. 14 визначити валовий прибуток підприємства за звітний, попередній роки та зробити факторний аналіз зміни цього показника. Вихідні дані надано для першого варіанта.

Таблиця 14

Вихідні дані

Варіант	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн		Собівартість реалізації продукції, тис. грн		Валовий прибуток, тис. грн		Відхилення валового прибутку від попереднього періоду
	Звітний період	Попередній період	Звітний період	Попередній період	Звітний період	Попередній період	
1	1 150	1 100	950	970	Визнач.	Визнач.	Визначити

Кожен наступний варіант вихідних даних збільшується на відсоток, що співпадає з номером прізвища студента у списку академічної групи.

Практичне завдання за темою № 5. Аналіз прибутку і рентабельності

Практичне завдання 1

Необхідно провести факторний аналіз валової рентабельності продажу за даними табл. 15.

Таблиця 15

Аналіз рентабельності реалізованої продукції

Показник	Базовий період	Фактично за базовими цінами і витратами	Фактичний період
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн	9 830	9 750	9 520
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн	970	810	770
Валова рентабельність продажу, %			

Практичне завдання 2

Необхідно провести факторний аналіз рентабельності підприємства за даними табл. 16.

Таблиця 16

Аналіз рентабельності підприємства

№ з/п	Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення
1	2	3	4	5
1	Чистий прибуток, тис. грн	240	280	
2	Середньорічна величина виробничих фондів, тис. грн	1 680	1 670	

1	2	3	4	5
3	Обсяг реалізації продукції, тис. грн	1 300	1 200	
4	Рентабельність підприємства, % (ряд. 1 : ряд. 2 x 100)			
5	Реалізація на 1 грн виробничих фондів, коп. (ряд. 3 : ряд. 2)			
6	Прибуток на 1 грн реалізації, коп. (ряд. 1 : ряд. 3)			

Змістовний модуль 2 . Техніко-економічний аналіз

Практичне завдання за темою № 6. Аналіз виробництва і реалізації продукції

Практичне завдання 1

Проаналізувати динаміку товарної продукції підприємства за останні 5 років;

розрахувати базисні та ланцюгові темпи зростання, середньорічний темп зростання та приросту;

зобразити графічно у вигляді діаграми динаміку товарної продукції; зробити відповідні висновки.

Обсяги товарної продукції за останні 5 років:

1-й рік – 78 950 грн;

2-й рік – 82 350 грн;

3-й рік – 84 520 грн;

4-й рік – 89 965 грн;

5-й рік – 92 586 грн.

Практичне завдання 2

Вивчити динаміку обсягів реалізації продукції підприємства за останні 5 років;

зробити відповідні висновки.

Вихідна інформація надана в табл. 17

Таблица 17

Дані підприємства

Показник	1-й рік	2-й рік	3-й рік	4-й рік
Реалізація продукції, тис. грн	1 720	1 500	1 550	1 320
Виробництво продукції, тис. грн	1 815	1 520	1 600	1 250
Залишки нереалізованої продукції на кінець року, тис. грн	106	?	?	?

Практичне завдання 3

Визначити структуру виробничої програми, який вид продукції займає найбільшу, а який найменшу питому вагу;

проаналізувати виконання плану асортименту продукції, використовуючи такі способи розрахунку: за середнім процентом асортиментності; за найменшим процентом; за питомою вагою у загальному переліку на вибір, за яким виконано план випуску продукції;

розкрити причини недовиконання плану за асортиментом, вказати, які з причин є зовнішніми, а які внутрішніми;

зробити відповідні висновки.

Вихідна інформація надана в табл. 18.

Таблиця 18

Показники, що характеризують виконання виробничої програми

Вид продукції	Обсяг виробництва, тис. грн	
	план	факт
Нерудні будівельні матеріали:		
щебінь	298,9	305,2
камінь бутовий	28,2	32,5
пісок із відсівів	174,2	154,3
декоративний пісок	75,3	45,3
посипка рубероїдна	21,5	15,5
Облицювальні вироби з граніту	253,6	263,2
Блоки гранітні	301,2	255,5
Разом	?	?

Практичне завдання 4

Проаналізувати асортимент виготовленої продукції;

визначити структуру господарської діяльності і структурні зрушення, які відбулися в її асортименті;

проаналізувати зміни, які відбулися в асортименті за трьома відомими вам способами; зробити відповідні висновки.

Вихідна інформація надана в табл. 19.

Таблиця 19

Дані підприємства

Вид продукції	Обсяг виробництва в порівнювальних цінах, грн	
	минулий рік	звітний рік
Костюми жіночі	17 526	15 589
Блузи	10 520	10 980
Спідниці	11 120	10 950
Сукні	14 000	13 860
Пальто	18 959	19 052
Разом	?	?

Практичне завдання 5

Проаналізувати ритмічність виробництва продукції за кварталами: розрахувати коефіцієнт ритмічності та варіації, показник аритмічності, коефіцієнт виконання плану, а також обсяг продукції, який зараховано у виконання плану ритмічності;

визначити втрачені можливості підприємства по випуску продукції у зв'язку з неритмічною роботою за різними методами, оцінити, які з використаних методів розрахунку дають більш точні результати;

вказати причини, які, на вашу думку, призвели до аритмічності, розподілити їх на зовнішні та внутрішні;

розробити конкретні заходи з усунення причин неритмічної роботи підприємства.

Вихідні дані наведені в табл. 20.

Таблиця 20

Показники, що характеризують ритмічність роботи підприємства

Періоди	Випуск продукції за рік, грн	
	план	факт
1-й квартал	9 800	10 100
2-й квартал	9 800	9 568
3-й квартал	9 800	9 750
4-й квартал	9 800	9 890
Разом за рік	?	?

Практичне завдання за темою № 6. Аналіз виробництва і реалізації продукції

Практичне завдання 1

Провести аналіз впливу сортності на виконання виробничої програми;

розрахувати середньозважену ціну одиниці продукції, середній коефіцієнт сортності;

визначити збільшення (зменшення) обсягів виробництва внаслідок підвищення сортності;

зробити відповідні висновки.

Вихідна інформація наведена в табл. 21.

Показники, що характеризують продукцію, яка виробляється

Сорт продукції	Ціна за штуку, грн	План		Фактично	
		випуск продукції, тис. шт	вартість випуску, тис. грн	випуск продукції, тис. шт	вартість випуску, тис. грн
Вищий	10	50	500	60	600
Перший	8	30	240	35	280
Другий	6	80	48	5	30

Практичне завдання 2

Провести аналіз якості продукції підприємства;

розрахувати коефіцієнт сортності, виконання плану з якості, середньозважену ціну за планом та фактично;

визначити вплив сортового складу продукції на обсяг її виробництва у вартісному вираженні;

розрахувати втрати від браку, втрати товарної продукції підприємства;

з'ясувати, в чому причини зниження якості продукції та допущеного браку;

розробити заходи щодо усунення браку та зниження якості продукції, яка випускається підприємством.

Вихідна інформація наведена в табл. 22.

Дані підприємства

Сорт продукції	Ціна, грн	Випуск продукції, шт	
		план	факт
Перший	700	25 200	34 500
Другий	550	15 250	9 830
Третій	300	13 230	5 120
Разом	?	?	?

Примітка

Собівартість забракованої продукції – 600 тис. грн.

Витрати з виправлення браку – 91 тис. грн.

Вартість браку за ціною можливого використання – 130 тис. грн.

Сума утримань з винних осіб – 15 тис. грн.

Вартість товарної продукції у діючих цінах – 250 300 тис. грн.

Собівартість товарної продукції – 180 500 тис. грн.

Практичне завдання 3

Проаналізувати динаміку браку і розрахувати резерви зростання обсягу продукції за умови недопущення браку;
зробити відповідні висновки.

Вихідна інформація наведена в табл. 23.

Таблиця 23

Дані підприємства

Показник	Минулий рік	Звітний рік
Випуск товарної продукції	2 500	3 000
Фактична виробнича собівартість продукції	2 200	2 600
Величина остаточного браку продукції	70	75
Затрати на виправлення браку	11	9
Сума вирахувань із зарплати винуватців браку	4	2
Загальна величина браку	?	?
Питома вага браку, %	?	?
Разом	?	?

Практичне завдання 4

Визначити реалізацію продукції за рік та встановити вплив на неї частинних факторів.

Вихідна інформація наведена в табл. 24.

Таблиця 24

Дані підприємства

Залишки нереалізованої продукції на початок року		Випуск товарної продукції за рік		Залишки нереалізованої продукції на кінець року		Реалізація продукції за рік	
база	звіт	база	звіт	база	звіт	база	звіт
700	800	5 700	5 860	450	480	?	?

Варіант установлюється збільшенням кожного числа на відсоток, що співпадає з номером студента в списку академічної групи.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для вивчення впливу окремих факторів на відхилення за обсягом реалізації продукції необхідно, насамперед, розглянути співвідношення обсягу реалізованої і випущеної товарної продукції за планом та звітом і порівняти заплановану та фактичну зміну за звітний період залишків нереалізованої продукції. Зміна залишків нереалізованої продукції визначається як різниця в обсягах випуску та реалізації продукції.

У ході аналізу доцільно вивчити реальність плану реалізації, його взаємозв'язок із планами виробництва, собівартістю товарної продукції, відвантаженням та залишками нереалізованої продукції. Оцінка цих показників проводиться за допомогою балансу товарної продукції.

У тому разі, коли виторг від реалізації продукції визначається за відвантаженою продукцією, баланс товарної продукції розраховується за формулою [25]:

$$РП = ГПп + ТП - ГПк, \quad (25)$$

де РП – реалізована продукція;

ГПп, ГПк – залишки готової продукції на складі відповідно на початок і кінець періоду;

ТП – випуск товарної продукції.

Практичне завдання за темою № 7. Аналіз використання трудових ресурсів і витрат на оплату праці

Практичне завдання 1

Провести аналіз облікового складу та структури працівників підприємства.

Вихідні дані наведені в табл. 25.

Таблиця 25

Дані підприємства

Показники	2011 р.		2012 р.		Відхилення	
	осіб	частка, %	осіб	частка, %	абс.	відн., %
Середньооблікова чисельність, усього	418		359			
у тому числі:						
промислово-виробничий персонал	388		329			
у тому числі						
робітники	250		240			
керівники	16		16			
спеціалісти	45		42			
інші службовці	77		30			
Непромперсонал	30		31			
Жінки	187		139			
Чоловіки	235		220			
Освіта						
вища	138		111			
середня спеціальна	116		91			
середня	187		157			

Кожне число в табл. 25 збільшити на відсоток, що співпадає з номером прізвища студента в списку академічної групи.

Практичне завдання 2

Провести аналіз руху працівників на підприємстві.

Вихідні дані наведені в табл. 26.

Таблиця 26

Дані підприємства

Показник	2011 р.	2012 р.	Відхилення, абс
Середньооблікова чисельність працівників, осіб (Чо)	418	359	?
Кількість прийнятих працівників протягом року, осіб (Чп)	90	50	?
Кількість звільнених працівників, осіб (Чз), у тому числі:	12	10	?
За порушення трудової дисципліни (Чзтд)	3	4	?
За власним бажанням (Чзб)	5	3	?
У зв'язку з вибуттям на пенсію (Чзп)	4	3	?
Коефіцієнт обороту з прийому ($K_p = \text{Чп}/\text{Чо}$)			?
Коефіцієнт обороту з вибуття ($K_v = \text{Чз}/\text{Чо}$)			?
Коефіцієнт загального обороту ($K_{zo} = (\text{Чз} + \text{Чп})/\text{Чо}$)	?	?	?
Коефіцієнт плинності кадрів ($K_p = (\text{Чзтд} + \text{Чзб})/\text{Чо}$)	?	?	?

Кожне число в табл. 26 збільшити на відсоток, що співпадає з номером прізвища студента в списку академічної групи.

Практичне завдання 3

Провести аналіз повноти використання трудових ресурсів;

визначити невідомі показники; розрахувати понадпланові втрати робочого часу: цілодобові і внутрішньо змінні;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 27.

Таблиця 27

Дані підприємства

Показник	Одиниця виміру	Минулий рік	Звітний рік	
			план	факт
Середньорічна кількість робітників	осіб	220	210	202
Відпрацьовано за рік одним працівником:	дн. год.	235 ?	240 ?	225 ?
Середня тривалість робочого дня	годин	7,8	8,0	7,6
Фонд робочого часу	тис. год.	?	?	?
В тому числі час на простої	тис. год.	2,3	–	1,6

Практичне завдання за темою № 8. Аналіз довгострокових активів підприємства

Практичне завдання 1

Проаналізувати стан основних фондів: зміну їх вартості та структури порівняно з початком року, ступінь зношеності, коефіцієнти поновлення та вибуття за звітний рік.

Вихідні дані наведені в табл. 28.

Таблиця 28

Дані підприємства

Вартість основних фондів на початок року, млн грн		Надійшло протягом року, млн грн	Вибуло протягом року, млн грн	Вартість основних фондів на кінець року, млн грн	
первісна	залишкова			первісна	залишкова
90	60	2,5	1,6	?	58

Кожний наступний коефіцієнт приймається зі збільшенням на відсоток, що співпадає з номером прізвища студента в списку академічної групи.

Практичне завдання 2

Розрахувати показники фондівдачі основних засобів та фондомісткості продукції;

провести факторний аналіз: визначити вплив на рівень фондівдачі промислово-виробничих засобів питомої ваги активної частини основних засобів та фондівдачі активної частини основних засобів;

розробити заходи щодо підвищення рівня фондівдачі основних засобів підприємства;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 29.

Таблиця 29

Дані підприємства

Показник	Одиниця виміру	2-й квартал	3-й квартал
Обсяг валової продукції	грн	25 000	22 500
Середньорічна вартість основних промислово-виробничих засобів	грн	38 950	39 050
в тому числі активної частини основних засобів	грн	21 110	21 390
Питома вага активної частини засобів	%	?	?
Фондівдача промислово-виробничих засобів	грн	?	?
Фондівдача активної частини засобів	грн	?	?

Практичне завдання 3

Розрахувати коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання обладнання;

виявити вплив зміни кількості діючого обладнання, тривалості роботи одиниці обладнання та його продуктивності на обсяг продукції;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 30.

Таблиця 30

Основні показники господарської діяльності

Показник	Одиниця виміру	План	Факт
Обсяг продукції	грн	585 200	611 320
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн	1 045	899
Середньорічна кількість діючого обладнання	одиниць	950	900
Фонд часу роботи діючого обладнання	тис. машино-год.	?	?
Тривалість (час) роботи одиниці обладнання	машино-годин	3 100	2 900
Середнього динний виробіток одиниці обладнання	грн	?	?

Практичне завдання за темою № 9. Аналіз матеріальних ресурсів та ефективності їх використання

Практичне завдання 1

Оцінити та проаналізувати динаміку й структуру матеріальних ресурсів за допомогою горизонтального, вертикального та трендового порівняльного аналізу;

графічно представити структуру матеріальних ресурсів підприємства (побудувати кругові діаграми);

порівняти отримані значення за 2010 – 2012 роки.

Зробити відповідні висновки.

Варіант завдання встановлюється за допомогою збільшення кожного числа на відсоток, що співпадає з номером прізвища студента в списку академічної групи.

Проведення аналізу структури матеріальних ресурсів підприємства подано в табл. 31.

Аналіз структури матеріальних ресурсів підприємства

Стаття	2010 р., тис. грн	Питома вага, %	2011 р., тис. грн	Питома вага, %	2012 р., тис. грн	Питома вага, %
Запаси	3 551,0		4 839,5		4 081,6	
Незавершене виробництво	10 784,0		11 288,6		11 625,9	
Готова продукція	1 287,0		796,5		1 336,1	
Товари	5 015,0		5 258,5		5 253,8	
Усього матеріаль- них ресурсів	20 637,0		22 183,1		22 297,4	

Практичне завдання 2

Проаналізувати ефективність виконання матеріальних ресурсів підприємства.

Вихідні дані для проведення аналізу матеріаломісткості підприємства подано в табл. 32.

Аналіз матеріаломісткості підприємства

Показники	2010 р.	2011 р.	Відхилення	2012 р.	Відхилення
Матеріальні витрати, тис. грн	4 253	2 144		2 317	
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4 888	4 122,3		3 732,5	
Матеріаломісткість продукції					
Матеріаловіддача продукції					

Варіант завдання встановлюється за допомогою збільшення кожного числа на відсоток, що співпадає з номером прізвища студента в списку академічної групи.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для аналізу ефективності використання матеріалів доцільно провести аналіз матеріаломісткості підприємства, бо саме матеріальні витрати становлять значну частину витрат виробництва, від яких в основному залежить розмір прибутку підприємства. Рациональне застосування матеріальних ресурсів позначається на об'ємі випущеної продукції та на собівартості.

Для узагальнюючої характеристики витрат матеріалів у виробництві використовується показник матеріаломісткості, який дорівнює відношенню вартості витрачених матеріальних ресурсів до виручки від реалізації продукції.

Після проведення аналізу матеріаломісткості необхідно провести аналіз оберненого показника – матеріаловіддачі продукції.

Показники аналізуються шляхом порівняння їх звітного рівня з базовим.

Дослідження зміни матеріаломісткості продукції як узагальнюючого показника ефективності використання матеріальних ресурсів доцільно здійснювати за допомогою факторного аналізу.

Практичне завдання 3

Проаналізувати ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства;

пояснити, як визначити часткові показники ефективності використання матеріальних ресурсів та розрахувати їх за допомогою наведених даних;

визначити коло факторів, що спричинили зміни матеріаломісткості, розрахувати величину їх впливу;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 33.

Таблиця 33

Дані підприємства

Показник	План	Факт
1	2	3
Валова продукція у порівняльних цінах	85 120	87 200
Матеріальні витрати:	37 825	39 260
сировина та матеріали	15 750	17 500
купівельні комплектуючі вироби, напівфабрикати	19 220	18 850

1	2	3
паливо	1 150	1 100
енергія	890	920
інші матеріальні витрати	815	890
Матеріаломісткість продукції:	?	?
сировинномісткість	?	?
напівфабрикатомісткість	?	?
паливомісткість	?	?
енергомісткість	?	?
місткість продукції за іншим матеріальними витратами	?	?

Практичне завдання 4

Визначити, як вплинули на випуск товарної продукції понадпланові зворотні відходи сировини та матеріалів;
 знайти величину резерву господарювання;
 зробити відповідні висновки.
 Вихідні дані наведені в табл. 34.

Таблиця 34

Дані підприємства

Показник	План	Факт		
		Цех 1	Цех 2	Цех 3
Товарна продукція	1 000	945	1 140	1 080
Сировина та матеріали	200	210	190	180
Зворотні відходи	10	12	14	11
Фактична величина зворотних відходів за ціною вихідної сировини	x	48	46	55

Практичне завдання 5

Проаналізувати матеріальне забезпечення підприємства;
 визначити, як вплинуло виконання плану з матеріально-технічного постачання та використання металу на випуск продукції;
 розрахувати величину факторів та резерви випуску продукції;
 дати оцінку забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та рівня їх виконання;
 зробити висновки.
 Вихідні дані наведені в табл. 35.

Дані підприємства

Показник	Одиниця виміру	1-й рік		2-й рік		3-й рік	
		план	факт	план	факт	план	факт
Випуск продукції	шт.	19 000	25 000	48 000	40 000	8 500	9 100
Залишок за рік	т	1 000	1 200	2 000	6 000	3 500	3 000
Надійшло за рік	т	10 000	11 800	25 000	26 000	65 000	71 800
Використано на виробництво	т	9 500	10 000	24 000	28 000	63 750	72 800
Використано не за призначенням	т	–	1 000	–	500	–	5 000
Залишок металу на кінець року	т	1 500	20 00	3 000	3 500	4 750	1 000
Норма витрачання на один виріб	т	0,5	0,4	0,5	0,7	7,5	8,0

Практичне завдання за темою № 10. Аналіз витрат на виробництво продукції

Практичне завдання 1

Проаналізувати динаміку та структуру собівартості продукції за даними табл. 36, використовуючи горизонтальний і вертикальний порівняльний аналіз.

Таблиця 36

Витрати на виробництво продукції на підприємстві

№ з/п	Елементи витрат	Значення показника у 2011 р., тис. грн	Значення показника у 2012 р., тис. грн	Питома вага в загальних виробничих витратах, %
1	Матеріальні витрати	2 300	2 317	?
2	Витрати на оплату праці	3 014,5	3 023,7	?
3	Відрахування на соціальні заходи	1 110,4	1 117,6	?
4	Амортизація	559,8	613,2	?
5	Інші операційні витрати	1 299,8	1 359,5	?
6	Усього витрат	?	?	?

Варіант завдання встановлюється збільшенням кожного числа на відсоток, що співпадає з порядковим номером прізвища студента в списку академічної групи.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Глибоке вивчення складу та структури собівартості за елементами операційних витрат – є найбільш важливим і корисним напрямом аналізу, результати якого дозволяють установити резерви зниження витрат.

Елементами витрат є такі:

- 1) матеріальні витрати, а саме, вартість затрачених матеріалів, сировини, купованих комплектуючих виробів і напівфабрикатів, палива та енергії зі сторони;
- 2) витрати на оплату праці;
- 3) відрахування на соціальні заходи;
- 4) амортизація;
- 5) інші операційні витрати, до складу яких віднесені всі витрати, які не враховані в попередніх елементах.

Аналіз динаміки зміни як елемент у цілому, так і витрат за кожним елементом здійснюється з використанням прийому порівнянь (горизонтальний вид аналізу) фактичного рівня витрат у звітному періоді з базовим рівнем, у якості якого виступають фактичні витрати в попередніх періодах. Позитивний результат порівняння – це перевитрата, від'ємний результат указує на економію витрат.

Аналіз структури витрат за їхніми елементами здійснюється шляхом установлення питомої ваги кожного елемента в загальній сумі операційних витрат та порівняння фактичної структури за звітний період із базовою ставкою витрат.

У процесі аналізу встановлюються не тільки абсолютні та відносні відхилення від базового рівня, а й причини відхилень.

Такими причинами небажаних відхилень, зокрема в елементі "матеріальні затрати", можуть бути перевитрати матеріальних ресурсів у зв'язку із заміною дешевих матеріалів дорожчими, витрати їх у зв'язку із псуванням і крадіжкою. Перевитрати з елемента "витрати на оплату праці" можуть виникати у зв'язку з підвищенням трудомісткості виготовлення продукції, оплатою простоїв та бракованих виробів не з вини робітників.

Поряд з аналізом собівартості за елементами витрат аналізуються також витрати за калькуляційними статтями.

Практичне завдання 2

Провести аналіз структури собівартості продукції, що випускається підприємством;

охарактеризувати продукцію підприємства (матеріаломістка, фондомістка, трудомістка);

визначити, які відбулися структурні зрушення, вказати їх причини та наслідки;

розробити заходи щодо зниження собівартості продукції підприємства; зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 37.

Таблиця 37

Калькуляція продукції, що виробляється підприємством

№ з/п	Стаття калькуляції	Сума витрат, грн	
		1-й квартал	2-й квартал
1	Сировина та матеріали	75 600	79 230
2	Покупні комплектуючі вироби та напівфабрикати	31 200	27 760
3	Зворотні відходи	780	840
4	Основна заробітна плата	32 000	31 600
5	Додаткова заробітна плата	15 420	14 470
6	Відрахування на соціальне страхування	16 000	15 480
7	Витрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції	7 790	7 540
8	Витрати на утримання та експлуатацію обладнання	11 420	10 200
9	Загальновиробничі витрати	4 680	6 210
10	Інші виробничі витрати	3 100	3 000
11	Виробнича собівартість	?	?

Практичне завдання 3

Провести аналіз впливу понадпланових відходів сировини і матеріалів на виробництво продукції;

розрахувати матеріаломісткість виробництва;

визначити вартість можливого випуску додаткової продукції за умови доведення відходів до планових норм;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 38.

Дані підприємства

Стаття затрат	Повна собівартість фактично випущеної продукції	
	планова	фактична
Сировина і матеріали	56 500	57 030
Зворотні відходи	630	710
Разом	?	?

Примітка

Вартість відходів, грн: а) за ціною сировини – 14 200; б) за ціною можливого використання – 4 700. Випуск товарної продукції в цінах підприємства, прийнятих у плані звітнього року – 205 600 грн.

Практичне завдання 4

Проаналізувати прямі матеріальні витрати;
визначити вплив використання матеріалів на обсяг продукції, при цьому розрахувати вплив фактора норм і фактора цін;
розрахувати можливе збільшення випуску продукції при недопущенні перевитрат матеріалів.

Випуск апаратів підприємством, шт.: 1-й квартал – 1 500, 2-й квартал – 1 550. Ціна – 80 грн.

Вихідні дані наведені в табл. 39.

Таблиця 39

Витрати основних матеріалів на виробництво одного апарату

Матеріал	Одиниця виміру	План			Факт		
		Кількість, шт.	Ціна, грн	Сума, грн	Кількість, шт.	Ціна, грн	Сума, грн
Сталевий прокат	кг	120,0	0,15	18,0	150,0	0,18	27,0
Метизи	кг	10,0	0,60	6,0	15,0	0,50	7,5
Разом	х	х	х	х	х	х	?

Практичне завдання за темою № 10. Аналіз витрат на виробництво продукції**Практичне завдання 1**

Провести аналіз непрямих витрат, а саме: витрат на утримання і експлуатацію машин та обладнання;

розрахувати абсолютне та відносне відхилення суми перевитрат (економії),

з'ясувати чи є наявні перевитрати виправданими;

визначити за допомогою спеціальних прийомів вплив факторів на зміну суми відповідних витрат;

перерахувати причини, що спричиняють відхилення по витратах на утримання та експлуатацію машин та обладнання.

Вихідні дані наведені в табл. 40, 41.

Таблиця 40

**Дані, що характеризують витрати
на утримання і експлуатацію машин та обладнання**

Вид витрат	Сума витрат, грн		Витрати за планом у перерахунку на факт. випуск продукції
	план	факт	
Амортизація обладнання та транспортних засобів	3 840	4 554	3 840
Поточний ремонт обладнання та транспортних засобів	3 960	4 692	4 273
Експлуатаційні витрати	3 480	3 726	3 626
Разом	?	?	?

Таблиця 41

Аналіз витрат на утримання та експлуатацію машин та обладнання

Витрати	Сума витрат, грн		Питома вага, %		Відхилення			Відхилення за рахунок зміни	
	план	факт	план	факт	+/-	%	Пунктів структури	Обсягу випуску	Рівня витрат
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Практичне завдання 2

Провести аналіз витрат на обслуговування виробництва та управління; ознайомитись з виконанням кошторису загальновиробничих витрат за окремими статтями;

визначити суми не виправданих витрат;

порівняти витрати по обслуговуванню виробництва та управління за окремими їх видами з валовою продукцією у динаміці;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 42.

Дані для проведення економічного аналізу, тис. грн

Складові загальновиробничих витрат	Минулий рік		Звітний рік	
	план	факт	план	факт
Витрати на управління виробництвом	22,5	26,2	25,0	26,1
Амортизація основних засобів та немат. активів	10,5	12,0	10,0	11,8
Витрати на утримання, експлуатацію, ремонт основних засобів	8,0	10,0	9,0	8,5
Витрати на утримання виробничих приміщень	5,5	3,2	4,5	4,8
Витрати на обслуговування виробничого процесу	30,5	25,7	25,0	27,3
Витрати на охорону праці	2,0	3,2	2,5	2,7
Інші витрати	2,0	4,0	2,0	3,8
Усього загальновиробничих витрат	?	?	?	?

Примітка

валова продукція: минулий рік – 580 тис. грн, звітний рік – 597 тис. грн.

Практичне завдання 3

Проаналізувати виконання кошторису за транспортними витратами; визначити вплив факторів і резерви економії.

Вихідні дані наведені в табл. 43.

Дані підприємства

Показник	Одиниця виміру	1-й квартал		2-й квартал	
		За кошторисом	Фактично	За кошторисом	Фактично
Транспортні витрати	тис. грн	40,0	54,0	67,5	56
Кількість перевезених вантажів		2 000	1 500	1 800	1 400
Середня дальність перевезень	км	100	150	250	200
Середній транспортний тариф	грн за т/км	0,2	0,24	0,15	0,2
Вантажообіг	т/км	?	?	?	?

Практичне завдання 4

Проаналізувати комплексні витрати підприємства;

оцінити витрати на утримання та експлуатацію обладнання, розподіливши їх на умовно-остійні та змінні;

виділити невиправдані перевитрати, усунення яких є резервом зниження собівартості, при цьому врахувати, що змінність роботи не змінилася, а виробнича програма виконана на 101,3 %;

зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 44.

Дані підприємства, грн

Назва статті	Минулий рік	Звітний рік
Витрати на повне відновлення та капітальний ремонт основних засобів	5 890	5 965
Витрати на проведення поточного ремонту обладнання і транспортних засобів	2 980	3 010
Витрати на внутрішнє переміщення вантажів	2 680	2 750
Інші витрати	1 250	1 420
Разом витрат на утримання і експлуатацію облад.	?	?

Практичне завдання 5

Проаналізувати адміністративні витрати підприємства; оцінити їх динаміку та структуру; зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 45.

Таблиця 45

Дані підприємства

Стаття витрат	Минулий рік	Звітний рік
Витрати на утримання основних засобів	60,2	58,3
Витрати на утримання апарату управління	180,8	202,2
Винагороди за професійні послуги	5,6	3,5
Витрати на зв'язок	9,5	12,4
Інші витрати	4,3	5,5
Разом	?	?
Товарна продукція	780,5	750,3

Практичне завдання 6

Проаналізувати структуру та динаміку операційних витрат підприємства; зробити відповідні висновки.

Вихідні дані наведені в табл. 46.

Таблиця 46

Дані підприємства

Витрати	1-й рік		2-й рік		3-й рік	
	план	факт	план	факт	план	факт
Собівартість реалізованої продукції	250,0	274,8	260,0	272,5	255,0	263,4
Адміністративні витрати	20,0	31,3	25,0	24,8	21,0	26,6
Витрати на збут	10,0	8,8	5,0	6,5	6,0	5,8
Інші операційні витрати	–	2,5	1,5	3,3	1,0	2,1

Рекомендована література

Азаренков Г. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. Ч. 1 / Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2003. – 208 с.

Азаренков Г. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. Ч. 2 / Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2004. – 232 с.

Азаренков Г. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. Ч. 3 / Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2005. – 243 с.

Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебн. пособ. / под ред. Л. А. Ермолович. – Мн. : Интер-прессервис ; Экоперспектива, 2001. – 576 с.

Баканов М. И. Теория экономического анализа./ М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с.

Економічний аналіз : навч. посібн. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін. ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.

Економічний аналіз : навч. посібн. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін. ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556с.

Економічний аналіз : навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит" / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 680 с.

Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 287 с.

Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник / Є. В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.

Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности / Г. В. Савицкая. – М. : ЮНИТИ, 2000. – 668 с.

Фінансовий аналіз / М. Д. Білик, О. В. Павловськ, Н. М. Притуляк та ін. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с.

Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 360 с.

Шеремет А. Д. Теория экономического анализа : учебник / А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 232 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до практичних занять
з навчальної дисципліни
"АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ"
для студентів напряму підготовки
6.030509 "Облік і аудит"
денної форми навчання**

Укладачі: **Сапрун Галина Григорівна**
Чечетова-Терашвілі Тетяна Михайлівна

Відповідальний за випуск **Отенко І. П.**

Редактор **Бутенко В. О.**

Коректор **Маркова Т. А.**

План 2014 р. Поз. № 35.

Підп. до друку Формат 60×90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 3,0. Обл.-вид. арк. 3,75. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.